

Deirdre Beneken
gen. Kolmer

VOLHOUDTIJD EN WEDERKERIGHEID IN ZORGRELATIES: EEN FUNDAMENTEEL VERSCHIL

De Vereniging van Nederlandse Gemeenten vroeg onlangs aan het kabinet en de Tweede Kamer om gemeenten wettelijke 'doorzettingsmacht' geven om burens en familieleden verplicht te laten helpen bij de langdurige zorg voor zieken. Alleen op die manier zouden de geplande bezuinigingen te realiseren zijn. Staatssecretaris Van Rijn voelt daar weinig voor, zo heeft hij laten weten. Hij wil mantelzorg niet als afdwingbare verplichting opleggen. *Mezzo*, de landelijke vereniging voor mantelzorgers, is het hier van harte mee eens. "Het is belangrijk dat de mantelzorger zelf kan bepalen hoe je balans houdt tussen zorg en eigen leven. En daar zeggenschap in heeft. Alleen zo kun je langdurig en intensief voor een ander blijven zorgen." aldus een bericht op hun website. Nienke van Dijk en Deirdre Beneken genaamd Kolmer gaan in op de verschillende benaderingen van mantelzorg, is dat vooral een 'nuttig' en kostenbesparend instrument voor de samenleving of de informele zorg vanuit relationele betrokkenheid op de ander?

Nienke van Dijk en Deirdre Beneken
genaamd Kolmer

DE BETEKENIS VAN ZORGEN VOOR ELKAAR

Volgens filosoof Buber is de intieme menselijke relatie uiterst belangrijk voor een betekenisvol leven. Vanuit zijn visie is het niet vreemd dat mensen voor elkaar zorgen, ook wanneer die zorg langdurig en intensief is. De gezinstherapeut Boszormenyi-Nagy gaat er vanuit dat familieleden voor elkaar *horen* te zorgen op basis van een onverbreekelijke (bloed)band en op grond van wat familieleden voor elkaar hebben gedaan. Deze loyaliteit maakt deel uit van de wederkerigheid in hun relaties.

Maar wanneer we het huidige wetenschappelijk en maatschappelijke debat volgen over zorgen voor een naaste, de zogenoemde mantelzorg, wordt dan voornamelijk opgevat als iets utilitairs; 'met het nut als doel'. We komen uitspraken en resultaten tegen als: *'Al na twee maanden bleken de gebruikers van het instrument adequater om te gaan met zorgbehoeften. Ook gaven zij aan zich competentier te voelen in hun zorgtaak'*. Recentelijk is 'de volhoudtijd van mantelzorgers' (Krijjo, 2008) onderzocht. Mantelzorg lijkt dan 'iets' te zijn wat de samenleving 'gebruikt'. Interventies worden ontwikkeld waardoor mantelzorgers zo lang mogelijk voor hun naasten kunnen blijven zorgen. Deze benadering staat ver af te staan van de betekenis het zorgen voor een naaste: de intieme menselijke relatie.

WEDERKERIGHEID IN ZORGEN EN HULPVERLENINGSRELATIES

In menselijke zorgrelaties, of die nu familiaal of professioneel zijn, is het begrip wederkerigheid van groot belang. Hoe komt wederkerigheid tot stand in die relaties? Hoe komen en blijven rela-

Nienke van Dijk

“

Al is het maar een oogopslag, of een hand die reageert...

ties in balans, waar raakt een relatie uit balans en wat heeft dat te maken met verschillende betekenissen die mensen geven aan de situatie waarin zij zich bevinden?

Globaal is er in zorg- en hulpverleningsrelaties sprake van twee verschillende benaderingen; de een is gericht op interventies, medisch of sociaal-metho- disch, om ziekten te genezen of proble- men te verhelpen. De andere benadering is meer gericht op begeleiden, op aan- dachtig aanwezig zijn, om samen met de cliënt of patiënt een weg te zoeken in een vaak chronische situatie van ziekte of problemen. Beide benaderingen kunnen op verschillende momenten goed en nuttig zijn. Maar er ontstaat spanning, vervreemding en risico op fouten als de beginselen botsen. Als een dochter die langdurig voor haar moeder met diabe- tes heeft gezorgd precies weet hoe hoog de suikerspiegel van haar moeder hoort te zijn voor zij gaat slapen en de verple- ging negeert dat vanwege een algemeen aanvaard gemiddelde voor een goede suikerspiegel, dan gaan er dingen fout. De verpleegkundige hecht meer aan haar

kennis van medische gemiddelden, dan aan de waardevolle ervaringskennis van de mantelzorger.

ERKENNING

Bij wederkerigheid hoort erkenning. In zorg- en hulpverleningsrelaties is altijd sprake van een zekere ongelijkheid: jij doet iets voor mij wat ik niet voor jou kan terugdoen. Hoewel een professional een materiële beloning ontvangt voor de zorg, is ook in de professionele relatie het begrip wederkerigheid van belang. Als de zorgvrager de hulpverlener niet erkent, niet toelaat of onderzoek ver- hindert dan wordt goede zorg bemoei- lijkt. Dat raakt ook direct aan de motivatie en betekenisgeving van zorgverleners.

Liefde, loyaliteit en trouw voeden de zorg. Ook hier geldt een belang van wederkerigheid. Niet in de zin van iets terugdoen, maar wel in de zin van contact, al is het maar een oogopslag of een hand die reageert. In het onderzoek naar de volhoudtijd van mantelzorgers was ook een groep die geen antwoord kon of wilde geven op de vraag hoe lang

zij de zorg dachten vol te houden. Zij antwoordden met: ‘tot de dood ons scheidt’ of: ‘een onzinnige vraag’. De gestelde vraag sloot kennelijk niet aan op de betekenis die zij zelf geven aan de zorg voor hun naaste. Het betekenis- veld van ‘het nut van de mantelzorger’ staat dan haaks op de relationele betrokkenheid van de mantelzorger. Als het gaat om de vraag onder welke condi- ties zij kunnen blijven zorgen is het dan ook verstandiger om te beginnen bij de relatie, bij de veranderingen die daarin optreden als gevolg van de ziekte van de een en het zorgen van de ander. Zoals Stef Blom vertelde over zijn partner Thom wiens gedrag zo veranderde dat hij de relatie wilde verbreken. Toen de diagnose dementie werd gesteld, kon er bij hem nieuw begrip ontstaan. Hij schreef er over in het boek *‘Ik ben niet kwijt’* (2012). Stef heeft tot het einde toe voor Thom gezorgd en toen het thuis niet meer ging deed de verzorging een beroep op Stef om hen vanuit zijn kennis en ervaring te helpen met de zorg. En dat is een belangrijke vorm van erkenning. De vraag hoe zorgvragers, mantelzorgers en professionals elkaar (in wisselende intensiteit) kunnen ondersteunen om goede zorg mogelijk te maken, is con- structiever dan hoe een mantelzorger langer (verplicht) kan blijven zorgen. ■

Drs. Nienke van Dijk is directeur van de Academie voor Sociale Professions aan De Haagse Hogeschool en onderzoeker in het lectoraat Mantelzorg.

Dr. Deirdre Beneken genaamd Kolmer is lector Mantelzorg aan De Haagse Hogeschool en weten- schapper aan Tilburg University.